

Bülent Şahin Erdeğer

BİLİNMEYEN

PEYGAMBERLER

ASYA'DAN
AMERİKA'YA,
KUTUPLARDAN
AFRİKA'YA

i y i k i k i t a p l a r v a r . . .

TİMAŞ YAYINLARI

İstanbul 2025

timas.com.tr

ÖNSÖZ

Bazı kitaplar vardır, bir sorunun cevabını aramak için çıkılan yolculukların hikâyeleridir. Bu çalışma da öyle bir arayışın sonucu, belki de sadece o yolculukta bir durak. Çocukluğumdan itibaren hep duyduğum, okuduğum bir söz vardı. 124 bin peygamber gönderilmişti. Allah her kavme resul yollamıştı ama Kur’ân’da 25 isimden bahsediliyordu. Tüm dinlerin kaynağı aslında tevhiddi ama insanlar daha sonraları onları bozmuştu. Bu kadar çok dinin olmasının sebebi de buydu. Evet inanıp geçiyorduk yıllarca. Sonra aradan yıllar geçti. Kur’ân çalışmaları içinde buldum kendimi. Atölyeler, seminerler, tefsir dersleri... Sürekli aynı üst başlıkları atıp altının pek de doldurulmadığını fark ettim böylece. Evet Şehristani, Biruni gibi geleneksel âlimlerimiz; Nedvi, Ebu’l-Kelam Azad, Ali Şeriati gibi son dönem araştırmacılar bu üst başlıkların alt bölümlerinin bazı kısımlarını doldurmuşlar; en azından bu uğurda bize öncülük edecek çalışmalar yapmışlardı ama yine de bu iki konunun bütüncül biçimde bir cevabı derli toplu verilmemişti. Ardından genellikle gençlerden gelen sorular bu iki konunun büyük bir cehaleti beslemek için kullanıldığını görmeme imkân sağladı. Bazıları gerçekten İslam’ın verdiği cevabın üst başlığından dahi habersizdi. Bazıları ise evet Allah’ın her medeniyetine uyarıcılar, ahlak öncüleri gönderdiğini biliyorlar ama altı doldurulmadığından soruyorlardı. Bazı soruların ise cehaletin küstahça istismarından ibaret olduğu yani açıktan bir meydan okuma içerdiğine şahit oluyorduk. Örneğin

X'teki 125 bin takipçili bir yeni-ateist propaganda hesabı şu görseli yayınlayıp şöyle ifadeler kullanıyordu:

“Sahih hadise göre 124 bin peygamber gelmiş. Ancak; Kızılderililerin, İnkaların, Azteklerin, Mayaların, Aborjinlerin, Çinlilerin, Japonların, Hinduların, Eskimoların, Amazon yerlilerinin haberi yok. Hatta, Orta Doğu dışındaki hiç kimsenin haberi yok. Kandırılıyor olabilir misin?”

Yobazlar ‘Tüm peygamberlerin Orta Doğu’ya geldiğini nereden biliyorsun’ mealinde yorumlar yapmış. Toptan cevap vereyim. İddiamı çürütmek için yapmanız gereken tek şey, Orta Doğu dışındaki herhangi bir topluma ait tek bir İbrahimî din emaresi göstermek. Bu kadar basit. Buyrun...” (Evrimeci Zeus @Zeus_yucegod)

Bu ve benzeri birçok tezviratın kapsamlı bir cevabı olmalıydı. Daha önce literatürde dağınık biçimde bulunan cevaplar sırf birilerine cevap vermek için de değil ama gerçekten samimiyetle bu soruyu soranların tahkikî iman arayışları için elzemdi. Elbette dinlerin kaynağını ve dejenerasyon süreçlerini anlamak ve her coğrafyada resul, nebi ya da salih zatları aramak bize insanlığın ortak erdemlerinin tarih boyunca her kıtada ortak bir bilinçle var olduğunu gösteriyor. Rabbimizin insanlığa hediye ettiği akıl ve

vahyin medeniyetlerin özünde varlığını kanıtlıyor. Dahası Din'e Karşı Din döngüsü dediğimiz süreçlerin zaman ve mekân değişse de insanın değişmeyen doğasındaki erdemlerin ve kötülüklerin nasıl sürekli biçimde tekrar ettiğini gösteriyor. Biz bugün hem Kur'an'da anlatılan kıssalardan hisse çıkartmak hem de anlatılmayan kıssalardan benzeri dersler edinmekle mükellefiz. Günümüzde de güç zehirlenmesi yaşayan, kibirlendikçe akletmeyi, vicdanı, fıtratı unutan müstekbirlere muhatabız. İngiliz, İspanyol ve Fransız sömürgeciliği, iki büyük dünya savaşında, Holokost'ta, Soğuk Savaş boyunca çift kutuplu dünyada katledilen milyonlar... İnsan eliyle üretilen kıtlıklarla öldürülen Afrika ve Asya halkları, ABD'nin Vietnam'dan Irak'a Afganistan'a onyıllardır işlediği işgal suçları... Çin'in Doğu Türkistan'da, Myanmar'ın Arakan'da insanlığa karşı işlediği suçlar. 90'ların Bosna ve Ruanda soykırımları. Tüm bunların yanında soğuk savaşın küçük zalimleri olarak peydah olan yerel diktatörlerin kendi halklarına çektiirdikleri. Suriye'de yaşanan büyük mezalimde öldürülen 1 milyonun üzerinde sivil. Ve tabi 1948'den beri kanayan ancak Ekim 2023'ten beri büyük bir soykırıma maruz kalan Gazze...

Tüm bu azgınlık ve mazlumiyet yıllarında vahyin kullara karşı kulluğu sonlandıran tevhid mesajına da resullerin özgürlük önderliğine de salihlerin, şahidlerin, siddıkların vicdani öncülüğüne de insanlığın ihtiyacı çölde su misali.

Çalışmamızın nüvesi Kovid-19 kapanması esnasında tüm dünya kültürlerini inceleyen akademik literatürü taramamla ve tasniflememle oluştu. Pandemi sonrası bu kaynak deposunu Üsküdar Düşünce Atölyesi'ndeki "Küresel Dinler Tarihi" derslerimizde sunumlara dönüştürmüştüm. Şimdi de o derslerde altyapısını oluşturduğumuz birikimi kitaplaştırmış olduk. Atölye esnasında dikkatli sorularıyla sunum sonrası konuların derinleşmesine katkı veren tüm katılımcı arkadaşlara teşekkür ederim.

Çalışmamız çok geniş bir insanlık tarihi özeti olması hasebiyle tevhidî perspektifle bütüncül bir tablo oluşturmaya hedeflemektedir.

O sebeple kitabın sonunda bir kronoloji bulacaksınız. Kaynaklarımız arasında İslami çalışmaların yanı sıra konuya dair akademik literatür titizlikle tarandı. Ayrıca farklı dünya görüşlerinden ve dinlerden araştırmacıların çalışmaları da dikkate alındı. Dinler Tarihi bağlamında yüce Yaratıcımız için her zaman **Allah** özel ismini kullanmadık. Ancak Rabbimizin o kültürlerdeki isimlerini ya da nötr olarak Tanrı ifadesini kullandık. Tanrı özel isim olarak büyük T ile kullanıldığında Yüce Yaratıcıyı ifade eder. Cins isim olarak ise ilah kelimesinin karşılığıdır. Türklerin Müslüman oluştundan sonra ise Kutadgu Bilig'den bu yana Selçuklu, Osmanlı ve Karahanlı dönemlerindeki hem meallerde hem tefsirlerde Tanrı kelimesi Allah için de kullanılmıştır.

Elbette bu çalışmada ulaştığımız sonuçlar elimizdeki bulguların yorumlanmasından ibarettir ve yeni belge, bulgu ve delillerle geliştirilmeye, değiştirilmeye ya da yanlışlanmaya açıktır. Başka bakış açılarıyla tartışılabilir sonuçlar ise nihai yargılar değil bizim ulaşabildiğimiz en tutarlı açıklamalardır. Dolayısıyla okurlarımız görüş, eleştiri, katkı ve sorularını bulentsahinerdeger@gmail.com adresine iletebilirler.

Kitabın yazım sürecinde desteklerini esirgemeyen ABD'den Dinler Tarihi kitap kurdu Abdullah İslamoğlu'na, Arkeolog Dr. Ömer Uzunel'e, Japonca metinler için destek veren Nanao Koku-fu'ya, Timaş Yayınevi editörleri Zeynep Berktaş'a, Kadir Güven'e ve Elif Sabah Tüfekçi'ye ve tüm Timaş ailesine teşekkür ediyorum.

Ayrıca bu çalışmayı, yazım sürecinde desteklerini esirgemeyen aileme, özellikle de ciddi sağlık sorunları ile imtihan olan canım babam Ercüment Erdeğer'e, annem Dilek Erdeğer'e ithaf ediyorum. Onların çocukken bana kazandırdığı okuma, araştırma kültürü olmasaydı bu çalışma da olamazdı.

Çalışmamız "*Daima Hakikatin Peşinde*" bir arayıştır. Daima arayışta kalmak duasıyla...

Ümraniye/İstanbul, 2025

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ
وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

**“O izzet sahibi Rabbin, onların nitelemelerinden
münezzehtir.**

Ve selam tüm resullerin üzerinedir.

Ve hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.”
(Saffât Suresi 37/180-182)

GİRİŞ

ANA KAVRAMLAR

Dinî bağlılığın dünya çapındaki büyük çeşitliliği, bize insanların neden dine ihtiyaç duyduğunu gösteriyor. Binlerce yıldır insanlığın manevi bir ihtiyaç ve özlem içinde olduğunu bu şekilde gözlemliyoruz. İnsan, ölüm bilmecesi de dâhil olmak üzere, sınavları ve yükleri, şüpheleri ve soruları ile yaşıyor. İnsanlar nimet ve teselli arayarak Tanrı'ya ya da tanrılarına döndükçe, farklı şekillerde ifade edilen dinî duygular gelişti. Dinler ayrıca “Neden buradayız?”, “Nasıl yaşamalıyız?”, “İnsanlık için gelecekte neler var?” gibi büyük soruları ele almaya çalışmaktadır.

Öte yandan, hiçbir dine veya bir tanrıya bile inanmayan milyonlarca insan var. Diğerleri, agnostikler, tanrının bilinmediğine ve muhtemelen bilinemeyeceğine inanırlar. Ancak bu, onların ilkeleri ve ahlaki olmayan insanlar olduğu anlamına gelmez, tıpkı bir dine mensup olmanın da ilke ve ahlak sahibi olunacağını garantiemediği gibi. Ancak eğer kişi dini “bazı prensiplere bağlılık” olarak, yani tam sadakat, dürüstlük ve dindar bir sevgi olarak kabul ederse; o zaman ateistler ve agnostikler de dâhil olmak üzere çoğu insanın hayatında dinî bir çeşit bağlılığın olduğu söylenebilir.¹ Bu açıdan baktığımızda “din” olarak tanımladığımız olgu kişinin hayat tarzı, idealleri ve dünya görüşünün kendisidir. Bu sebeple kişinin “dini-

1 *The New Shorter Oxford English Dictionary*, Preface to the sixth edition, (Oxford University Press, 2007).

nin” illaki ilahî temelli olması gerekmez. Kişinin kendisini adadığı, hatta canı pahasına uğruna yaşadığı her ideal ve dünya görüşü o kişinin dinidir.

Neden diğer inançları da incelemek gereklidir? Bu soruya cevap verebilmek için dünya dinlerinin geçmişi hakkında bir şeyler bilmemiz gerekiyor. Geoffrey Parrinder’in *World Religions: From Ancient History to Present* adlı kitabında belirttiği gibi farklı dinleri incelemek “kişinin kendi inancına sadakatsizlik anlamına gelmez, aksine diğer insanların gerçeği nasıl aradıklarını ve bu inançlarla nasıl zenginleştiklerini” gösterir.² Bilgi anlayışa, anlayış da farklı bakış açısına sahip olan insanlardaki hoşgörüyü beraberinde getirir.

Hiç şöyle düşündünüz mü ya da şöyle söylediniz mi: “Benim kendi dinim var. Bu, çok kişisel bir meseledir. Başkalarıyla da tartışmıyorum.” Doğru, din kişiseldir. Fakat neredeyse doğumdan itibaren dinî veya etik fikirler ebeveynlerimiz ve akrabalarımız tarafından zihnimize yerleştirilir. Sonuç olarak, genellikle ebeveynlerimizin ve büyükanne ve büyükbabalarımızın dinî ideallerini takip ederiz. Tarihçi Arnold Toynbee’nin de belirttiği gibi, bir bireyin belirli bir inanca bağlılığı genellikle “doğduğu yerin coğrafi kaderi” tarafından belirlenir. Din neredeyse bir aile geleneği meselesi hâline gelmiştir. Peki “başkalarının bizim için dinimizi seçtiği” bu gidişat nereye varıyor? Dinî tercihler sadece nerede ve ne zaman doğduğumuzla ilgili bir mesele mi? Peki gerçekten coğrafya kader mi?

Kişinin doğduğu dinin Allah tarafından otomatik olarak onaylandığını varsaymak neden makul değildir? Kişinin doğduğu anda emrettiği dinin mutlaka gerçeğin tamamı olduğunu varsaymak mantıklı mıdır? İtalya’da veya Güney Amerika’da doğsaydık, başka seçeneğimiz olmadan, muhtemelen bir Katolik olarak yetiştirilirdik. Hindistan’da doğsaydık, muhtemelen direkt olarak bir Hindu veya Pencaplı olsaydık bir Sih olurduk. Eğer ebeveynlerimiz Pakistanlı

2 *World Religions: From Ancient History to the Present*, ed. Geoffrey Parrinder, (Chicago: Facts on File Publications, 1984), s. 515.

olsaydı, bizim için seçilen din yine Müslümanlık olurdu. Ve eğer Enver Hocacı Arnavutluk'ta, Stalinist Sovyetlerde ya da Maoist Çin'de doğsaydık ateist olarak yetiştirilmekten başka seçeneğimiz olmayabilirdi.

Bu nedenle kişilerin içine doğduğu dinin, yaratıcının direkt onayladığı hak din olup olmadığını sorgulaması doğal bir düşüncedir. Binlerce yıl boyunca kimse sorgulamasaydı “atalarım için yeterince iyi olan, benim için de yeterince iyidir” öncülüyle pek çok insan hâlâ ilkel Şamanizm'i veya eski doğurganlık kültlerini uyguluyor olurdu.

Peki diğer dinleri incelemenin ne gibi faydaları var? Son 6.000 yılda dünya çapında gelişen dinsel ifade çeşitliliği göz önüne alındığında, başkalarının neye inandığını ve inançlarının nasıl ortaya çıktığını anlamak en azından eğitici ve zihin açııcıdır. Bu aynı zamanda daha umutlu bir gelecek manzarası da sunabilir. Nitekim günümüzde birçok ülkede göç ve nüfus hareketleri nedeniyle, farklı dinlere mensup insanlar aynı mahalleyi paylaşıyor. İnsanların birbirlerinin bakış açısını anlamaları bu nedenle farklı inançlara sahip insanlar arasında daha anlamlı bir iletişim ve sohbete yol açabilir. Bu sayede belki dünyadaki dinî farklılıklara dayanan nefret bir ölçüde dağılır. İnsanlar elbette dinî inançları konusunda aynı fikirde olmayabilir, ancak bir kişiden sadece farklı bir bakış açısına sahip olduğu için nefret etmenin hiçbir anlamı yoktur.

Hoşgörü ve anlayış elbette lazımdır. Ancak bu, kişinin neye inandığının hiçbir önemi olmadığı anlamına gelmez. Tarihçi Geoffrey Parrinder bu konuda şöyle söylüyor:

Bazen tüm dinlerin aynı amaca sahip olduğu, ya da gerçeğe ulaşmanın eşit yolları olduğu, hatta hepsinin aynı doktrinleri öğrettiği söylenir. Yine de kurbanlarının atan kalplerini güneşe karşı tutan eski Aztekler, kesinlikle barışçıl Buda'nınki kadar iyi bir dine sahip değillerdi. Ayrıca ibadet söz konusu olduğunda, neyin

kabul edilebilir olup neyin kabul edilemez olduğuna karar vermesi gereken Tanrı'nın kendisi değil midir?³

Din, bir insanın davranışlarını nasıl etkilemelidir? Bu sorunun cevabı doğru ve yanlış dinî anlayışları da ayırt etmemizi sağlar. Çoğu dinin bir dizi inancı veya doktrini olsa da, bunlar genellikle sıradan bir kişinin anlayışının ötesinde çok karmaşık bir teoloji oluşturabilir. Yine de sebep-sonuç ilkesi her durumda geçerlidir. Bir dinin öğretileri, o dine mensup herkesin kişiliğini ve günlük davranışını etkilemelidir. Bu nedenle, her bireyin davranışı, normal olarak, o kişinin dinî geçmişinin az ya da çok bir yansıması olacaktır. Makul olan sorular şu şekilde sıralanabilir: “Dininizin üzerinizde nasıl bir etkisi var?” “Dininiz daha iyi bir insan mı yetiştiriyor?” “Daha âdil, cömert, dürüst, alçakgönüllü, hoşgörülü ve şefkatli mi?”

Çalışmamız kimi çevrelerce apolojetik (savunmacı) olmakla itham edilebilir. Apolojetik tutum özellikle Hristiyanlığın ilahî kökenini ve otoritesini savunmaya adanmış bir teoloji dalıdır. Genel tanımı ise bir doktrini savunmak için kullanılan sistematik argümantasyon söylemidir. Apolojetik tutum, seküler çevrelerce bilim dışı bir manipölasyon olarak görülmüştür. Oysa bir doktrini savunma çabasının kendisi manipölatif olmak zorunda değildir. Kaldı ki seküler dünya görüşleri de pek tabii kendini savunabilir. Bu noktada önemli olan; dünya görüşüne yönelen eleştiri ve ithamlara cevap verirken ilim ahlakını korumak, bulguları ve delilleri karartmamak, seçici davranmamaktır. Adil bir tutum sergileyerek tarihsel olguları ve arkeolojik bulguları her kesim kendi dünya görüşü perspektifiyle değerlendirebilir ve yorumlayabilir. Bizim de bu kitapta yapmaya çalıştığımız şey insanlık tarihini Kur’ânî dünya görüşü perspektifinde yorumlamaktır. Bu açıdan baktığımızda post-süreçsel ve yorumlamalı arkeoloji, yapısalcı arkeoloji, tekdüzelikçilik, toplumsal arkeoloji, Marksist arkeoloji, yerli arkeolojiler, toplumsal cinsiyet arkeolojisi ve feminist arkeoloji nasıl

3 Aynı yer.

bilimsel kabul edilen kuramlar/tarih yorumlarıysa;⁴ Kutsal Kitap arkeolojisi ve Kur'an Arkeolojisi de bilimsel kuramlardır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'in insanlık tarihine nasıl baktığını anlamak için illaki Müslüman olmak gerekmez. İslâm'ı kabul etmeyen herhangi bir ateist, deist, agnostik, Hristiyan ya da başka bir gayrimüslim de önce "Kur'anî dünya görüşü tarihi nasıl okur ve değerlendirir?" sorusunun cevabını anlamalı, sonrasında kendi durduğu yerden tercihini yapmalıdır.

Öte yandan cevap bekleyen başka sorular da var. Örneğin insanlık tarihinde neden sürekli din savaşları yaşanmış? Bu kitapta tüm bu sorulara cevap arayacağız. Fakat her şeyden önce Kur'an-ı Kerim'in konuya bütünsel bakışını anlamamız gerekiyor.

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيُحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِآيَاتِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

İnsanlar bir tek topluluktur. Sonra Allah müjdeleyici ve uyarıcı nebiler ortaya çıkarttı. Anlaşmazlığa düştükleri konularda aralarında Hakk ile hükmetmeleri için onlarla beraber Kitap indirdi.

Kitap verilenler, kendilerine apaçık kanıtlar gelmesine rağmen, aralarındaki ihtiras nedeniyle onda anlaşmazlığa düştüler.

Bunun üzerine Allah, iman edenleri Kendi izni ile onların üzerinde ayrılığa düştükleri gerçeğe iletti. Zira Allah, dileyeni doğru yola iletir. (Bakara 2/213)

Bakara suresindeki ayet, bilinçli insanlığın ortaklaşa yaşadığı bir dönemin ardından Allah'ın cennetle müjdeleyici ve cehennemle

4 Colin Renfrew & Paul Bahn, *Arkeoloji: Anahtar Kavramlar*, 4. Baskı, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2021), s. 234-338.

uyarıcı nebiler gönderdiğinden bahsediyor. Buradan da insanlığın arasında çıkan sosyal adaletsizliklere karşı adalet ilkesi gereğince cennetle müjdelendikleri ve cehennemle uyarıldıklarını gösteriyor. Bu uyarının ise vahiylerle yapıldıkları aşikâr.

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّدِّيقِينَ
وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا

Kim Allah’a ve Resul’e itaat ederse, işte onlar, Allah’ın kendilerine nimet verdiği, nebiler, sıddıklar, şehitler ve sâlihlerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaşlardır!
(Nisâ 4/69)

Nisâ suresinde geçen bu ayette ise toplumlarda sadece Allah’ın elçilerinin bulunmadığını öğreniyoruz:

1. Nebiler

2. Sıddıklar

3. Şehitler

4. Salihler

Nebi (نبي) (İbranî gelenekte *navi*), Arapçada “**haber alan**” anlamına gelir. Kur’ân-ı Kerim’de nebi; Allah’tan vahiy alan, ahlaki, teolojik ve toplumsal rehberlik yapan kişidir. Yani ana hatlarıyla “Allah ile iletişime geçen, ondan haber alan kişi” demektir. Allahuteala nebilerle insanlara yol göstericilik yapsınlar, aldıkları haberleri, yani vahiyleri insanlara iletinler, kimi zaman “resul” olsunlar diye iletişime geçer. Başka bir ifadeyle Kur’ân’daki anlam haritasında seçilmiş kişi, Allah ile olan ilişkisi boyutuyla nebi; insanlarla ilişkisi boyutuyla da resuldür.⁵ Yani **her resul nebidir her nebi de resuldür**.⁶ “Resul” ve “nebi” kavramları Allah ile insanlar

5 Bkz. Bülent Şahin Erdeğer, *Kur’an’ın Elçisi Hz. Muhammed*, (İstanbul: Düşün Yayınları, 2017), s. 106.

6 Erdiñ Doğru, “Dilbilim ve Kur’an Çerçevesinde Bir Anlam Analizi: Resul ve Nebi Kavramları”, *Islamic University of Europa Journal of Islamic Research*

arasındaki ilişki boyutunun yanı sıra peygamberlerin yaşamlarındaki durumları da açıklar. Rabbimiz Hz. Peygamber aleyhisselam ile insanlar arasındaki ilişkileri (hukuku) düzenlerken O'na "resul" sıfatıyla hitap ederken, Hz. Peygamber'in özel durumlarıyla ilgili diğer Müslümanları bağlamayan, itaati gerektirmeyen ancak ders çıkartmamız gereken konularda "nebi" sıfatıyla hitap etmektedir.⁷

Kur'an'a göre her toplumda Allah ile iletişim kuran nebiler olmasa da nebilerle yoldaş olan "doğru sözlüler", "kendilerine ulaşan ilahî hakikatlere şahitlik yapan kimseler" ve "akıl nimetiyle sağlıklı, sağduyulu, fitratla uyumlu bir yaşam tarzı idame etmiş salihler" dünyanın her yerinde yaşamışlardır. Yani her zaman diliminde, her coğrafyada mütemadiyen bir resul/nebi yaşaması gerekmez. Genellikle bir **resul/nebi** o bölgeye bir mesaj olarak vahyi getirir. O vefat edince de nebi olmayan ancak sıddık olan öğrencileri bu mesajı iletmeye devam eder. Nesiller boyu dallanıp budaklanan bu monoteist kültür aktarımı, gelenekselleşerek yaşamaya devam eder. Bu süreçte her coğrafyada doğru sözlü bilge şahsiyetler var olmaya devam etmiştir.

Konuya Kur'an açısından bakarsak sınıfsal hiyerarşilerden uzak durulması ve din adamları-kutsal yöneticiler sınıfının insanlar arasında dikey tahakküm kurmaması için tüm toplumlara Allah elçilerinin gönderildiğini okuyoruz:

مَنْ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ
أُخْرَىٰ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا

Kim doğru yolda olursa, ancak kendi iyiliği için doğru yolda olur. Kim de saparsa ancak kendi kötülüğü için sapmış olur.

(2011), Cilt 4, Sayı 2, s. 5-14.

7 İki kavram arasındaki işlevsel farklar üzerine detaylı çalışmalar için bkz. Muhammed Şehrur, *Es-Sunnetu'r Resûliyye ve Es-Sunnetu'n Nebeviyye: Ru'yetun Cedide (Resullük Sünneti ve Nebilik Sünneti: Yeni Bir Bakış)*, (Beyrut: Daru's Saki [Dar al Saqi], 2012), s. 112-113; Zeki Bayraktar, *Kur'an ve Sünnet Ama Hangi Sünnet?*, (İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2020).